

ONBETAMELIJK GEDRAG

Lena Andersson

*Onbetamelijk
gedrag*

Een roman over liefde

VERTAALD UIT HET ZWEEDS DOOR
LIA VAN STRIEN

Lebowski Publishers, 2015

De vertaler ontving voor deze vertaling een werkbeurs van het Nederlands Letterenfonds

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Deze vertaling is mede tot stand gekomen dankzij een bijdrage van The Swedish Art Council

Published by arrangement with Partners in Stories Stockholm AB, Sweden

Oorspronkelijke titel: *Egenmäktigt förfarande – en roman om kärlek*

Oorspronkelijk uitgegeven door: Natur & Kultur, Stockholm

© Lena Andersson, 2013

© Vertaling uit het Zweeds: Lia van Strien, 2015

© Nederlandse uitgave: Lebowski Publishers, Amsterdam 2015

© Omslagfoto: Getty Images

Omslagontwerp: Dog and Pony

Typografie: Perfect Service, Schoonhoven

Foto auteur: © Cato Lein

ISBN 978 90 488 2026 9

ISBN 978 90 488 2028 3 (e-book)

NUR 302

www.lebowskipublishers.nl

www.overamstel.com

OVERAMSTEL

uitgevers

Lebowski Publishers is een imprint van Overamstel uitgevers bv

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Hij die ... wederrechtelijk enig goed wegneemt en gebruikt of het zich op andere wijze onrechtmatig toe-eigent, is schuldig aan eigenmachtig handelen ... Datzelfde geldt voor hem die zonder diefstal, door vastketening of verbreking of anderszins, wederrechtelijk inbreuk maakt op andermans eigendom dan wel een ander met geweld of onder dreiging van geweld verhindert in de uitoefening van diens recht enig goed te behouden of weg te nemen.

Zweeds Wetboek van strafrecht, hfdst. 8 §8

Ester Nilsson, zo heette iemand. Ze was dichteres en essayist met op haar eenendertigste acht compacte publicaties op haar naam. Sommigen noemden ze eigenzinnig, anderen speels, de meesten hadden nog nooit van haar gehoord.

Met vernietigende precisie nam ze de werkelijkheid waar vanuit haar bewustzijn en leefde met de ambitie dat de wereld was zoals zij hem beleefde. Of beter gezegd: dat mensen zo in elkaar zaten dat ze, als ze maar opmerkzaam waren en zichzelf niet voor de gek hielden, de wereld ervoeren zoals die was. Het subjectieve was het objectieve en het objectieve het subjectieve. Dat was in elk geval haar streven.

Dat het zoeken naar eenzelfde precisie in taal haar gevangen hield wist ze, en toch zocht ze ernaar; elk ander ideaal speelde degenen die het intellect bedrogen of eronderuit wilden in de kaart, degenen die het niet zo nauw namen met de talige weergave van de fenomenen en hun onderlinge verhoudingen.

Toch moest ze keer op keer inzien dat woorden een benadering bleven. Evenals de gedachte, die ondanks haar opbouw uit gesystematiseerde waarnemingen en taal, minder betrouwbaar was dan ze zich voordeed.

Die vreselijke speelruimten tussen gedachte en woord, wil en uitdrukking, werkelijkheid en onwerkelijkheid, en dat wat

er in die speelruimten groeit, daarover gaat dit verhaal.

Sinds Ester Nilsson op achttienjarige leeftijd had beseft dat het leven uiteindelijk neerkwam op het verjagen van de saaiheid en met dat doel zelfstandig de taal en de ideeën ontdekte, had het leven haar nooit tegengestaan en zelfs gewone somberheid amper vat op haar gehad. Ze werkte gestaag aan het decoderen van de toestand van mens en wereld. Haar filosofiestudie, formalistisch, analytisch, had ze gevolgd aan de Technische Universiteit van Stockholm en na de afronding van haar proefschrift, waarin ze het Angelsaksische en het Franse had willen verenigen, oftewel het minimalisme en de logica van de analytische school had toegepast op de bombastischer aannamen over het leven van de continentale school, had ze als freelancepubliciste gewerkt.

Vanaf de dag dat ze de taal en de ideeën ontdekte en zich realiseerde wat haar taak was, had ze zich een begrotelijk leven ontzegd, ze at goedkoop, slikte zorgvuldig de pil, koos haar vervoer bewust, was de bank noch privépersonen ooit iets schuldig geweest en vermeed situaties die haar afhielden van datgene waaraan ze haar tijd wilde besteden: lezen, denken, schrijven en gesprekken voeren.

Zo had ze dertien jaar geleefd, ruim de helft daarvan in een harmonieuze, rustige relatie met een man die haar zowel haar gang liet gaan, als haar fysieke en mentale behoeften bevredigde.

Toen werd ze gebeld.

Het telefoontje kwam begin juni. De man aan de andere kant van de lijn vroeg of ze het laatste weekend van oktober een lezing wilde houden over de kunstenaar Hugo Rask. Hij werkte met bewegend beeld en tekst, in een zowel voor groots als eigenaardig gehouden combinatie. Bovendien werd hij gewaardeerd om zijn sterke moraliteitsbesef in een door oppervlakkigheid gekenmerkt tijdsgewricht. Waar anderen over zichzelf spraken, sprak hij over verantwoordelijkheid en solidariteit, plachten zijn aanhangers te zeggen.

Een verhandeling van dertig minuten, het gebruikelijke honorarium.

Ester was bij het Sankt Eriksplein toen ze het telefoontje kreeg. Het was laat in de middag, de intens gloeiende zon stond laag en prikte in haar ogen. Toen ze thuiskwam vertelde ze de man met wie ze haar leven deelde, zijn naam was Per, trots van de opdracht. Hugo Rask was een kunstenaar die ze beiden met bijzondere belangstelling volgden.

De zomer verstreek en een deel van de herfst. Het leven van Ester Nilsson verliep als anders. Een paar weken van tevoren begon ze zich in het werk van Hugo Rask te verdiepen en las de teksten die over hem en door hemzelf waren geschreven. 'De kunstenaar die zich niet verhoudt tot de samenleving en de kwetsbaarheid van de mens in het wrede bestaan, mag

zich geen kunstenaar noemen' was een van zijn veel aangehaalde uitspraken.

Esters lezing viel op een zaterdag. De zondag ervoor begon ze te schrijven. Ze moest op tijd beginnen, dat wist ze, om voorbij de collectieve taal te komen, de tot gestolde algemeenheden verworpen standaardgedachten.

Ester Nilsson was van plan een geweldig betoog te schrijven. Hugo Rask moest verbluft naar haar luisteren. Elke kunstenaar, een verlichtingsadept als hij in het bijzonder, was ontvankelijk voor de kracht van formuleringen en hun erotische potentie.

Ze schreef haar lezing en met de dag groeide het gevoel van verwantschap met het onderwerp. Van respect *zondag* naar ontzag *dinsdag* en een zeurend verlangen naarmate *donderdag* naderde, tot een diep gemis *vrijdag*.

Een mens bleek iemand te kunnen missen die hij slechts in zijn verbeelding heeft ontmoet.

Het was niet haar schepping van hem die ze beminde, en geschapen had ze hem ook niet, hij bestond buiten haar. Maar de woorden, haar woorden, omsloten en streelden zijn werk, dat hij was.

Het congres over het leven en werk van Hugo Rask tot op heden begon om één uur zaterdagmiddag. Behalve zichzelf zou er een kunstcriticus spreken, daarna was er een paneldiscussie over ‘de maatschappelijke verantwoordelijkheid van de kunstenaar’.

De groep zou een kwartier voor aanvang bij elkaar komen. Er zat nog wat warmte in de lucht en Ester droeg een lange, grijze zomerjas die soepel langs haar benen viel, alsof hij duur was geweest, en voordat hij in de uitverkoop ging was hij dat ook. Ze had hem over de rugleuning van de stoel naast haar gelegd. Toen Hugo Rask het vertrek binnenkwam wilde hij juist op die stoel gaan zitten, hoewel er andere stoelen vrij waren. Voor hij hem naar achter schoof pakte hij voorzichtig haar jas op en legde die in de vensterbank. Niet eerder had ze iemand iets zo sensueel zien aanraken als nu, met zijn vingers die zich om de stof sloten en de beweging waarmee hij het kledingstuk verlegde. De zachtheid van de beweging gaf fysiek gestalte aan een absolute vriendelijkheid, een volmaakte behoedzaamheid.

Als je dingen en stoffen zo beroerde, beschikte je over buitengewone tederheid en gevoeligheid, dacht Ester Nilsson.

Tijdens haar lezing zat hij met gespannen aandacht op de voorste rij. In de zaal heerste grote concentratie bij de hon-

derdvijftig betalende toehoorders. Na afloop kwam hij stralend op Ester af en bedankte haar door haar beide handen in de zijne te nemen en haar op haar wangen te kussen.

‘Nog nooit heeft een buitenstaander me zo wezenlijk en zo precies begrepen.’

Het kolkte en borrelde vanbinnen en het lukte haar amper om de volgende bijdragen te volgen. Ze dacht uitsluitend aan de dankbaarheid die ze van zijn gezicht had afgelezen.

Toen het programma om vijf uur was afgelopen bleef ze in zijn buurt en probeerde anders te ogen dan ze zich voelde. De zoon van de kunstenaar was er, een jonge man met baard, gehaakte muts en een directe, spontane manier van doen. Hij roemde haar lezing en stelde voor om gedrieën wat te gaan drinken. Van alles in de wereld en ver daarbuiten was dat het enige wat Ester Nilsson wilde. Had ze die avond een biertje kunnen gaan drinken met Hugo Rask, dan was haar leven volmaakt geweest.

Maar ze moest naar huis.

Haar broer was over uit het buitenland en hij en haar vader zouden komen eten. Haar broer kwam eens per jaar, dus ze kon het niet afzeggen.

‘Misschien een andere keer,’ zei Hugo.

‘Wanneer je wilt,’ zei Ester vlak, om haar emoties te verhullen.

‘Kom gerust eens naar mijn atelier om die dvd’s op te halen die je nog niet hebt.’

‘Ik bel je wel,’ zei Ester nog vlakker.

‘Het was echt mooi wat je vandaag gezegd hebt. Je hebt me geraakt.’

‘Dank je. Het was gewoon de waarheid.’

‘De waarheid,’ zei hij. ‘Datgene waar jij en ik allebei naar zoeken. Toch?’

‘Daar lijkt het wel op,’ zei ze.

Tijdens het etentje met haar vriend, haar broer en haar vader, was Ester Nilsson zwaar van verlangen naar elders. De klank in haar stem verried haar gevoelens, net als de glans in haar ogen. Ze merkte het, maar kon klank noch glans veranderen. Ze wilde alleen over Hugo Rask praten en over zijn kunst en wat er die dag gezegd was. Eén keer viel ze de kunstenaar af en stak onnatuurlijk hard, maar tegelijkertijd innig de draak met hem. Het zei een oplettend luisteraar genoeg. Maar niemand aan tafel was bijzonder oplettend.

Ze voelde zich heel alleen en hondsmoe. In een paar uur tijd, of sinds zondag, toen ze Hugo Rask in zichzelf tevoorschijn was gaan schrijven, of als gevolg van een lange desintegratie, was Ester van haar man vervreemd. Ze was één groot gemis.

Ze dacht aan een toekomstige vriendschap en geestverwantschap. De kunstenaar zou haar en Per leren kennen en bij hen komen eten. Ze zouden over de grote vragen discussiëren en elkaar met hun gesprekken verder helpen. Het zou blijven zoals het was, maar dan verrijkt.

Realiteiten kunnen uitsluitend stapsgewijs worden ingelijfd. Een andere manier is er niet. Ze zat midden in stap twee.

Het was een week of twee later toen ze op een welgekozen avond naar hem toe ging. Al die tijd had ze aan niets anders gedacht. Dat hij haar gevraagd had naar zijn atelier te komen zodat ze die vroege werken kon krijgen, betekende dat ze het recht had hem op te zoeken. Om niet begerig te lijken, wachtte ze zo lang ze verdragen kon.

Een medewerker van Hugo Rask deed in besmeurde werkkleding open. Ester legde omslachtig uit waarvoor ze gekomen was. Ze lichtte toe wat niemand zich afvroeg om te verhullen wat niemand zag. Toen de simpele reden van haar komst de medewerker ten slotte duidelijk was, zei hij dat ze even bij de deur kon wachten, dan zou hij de dvd's pakken. Hij beende de gang door. Ester was van verlangen naar een weerzien in de wolken geweest en als het door zoiets triviaals niet doorging, zou de teleurstelling te groot zijn.

'Ik moest hem ook nog spreken,' zei ze. Haar stem klonk te hard, haar huid prikte.

Er zijn momenten waarop tegenwoordigheid van geest de toekomst bepaalt, zwaarwegende ogenblikken die even later voorbij zijn en dan is het te laat. Ze moest het erop wagen en wel hier en nu. Het was een kwestie van seconden. De medewerker aarzelde. Hij maakte deel uit van de schare assistenten en had de taak zijn baas en idool te beschermen. Vermoede-

lijk hoopte hij op een dag zelf kunstenaar te worden en had hij de entourage van de grote opgezocht om te kunnen kijken en leren.

Hij vroeg haar te wachten, verdween de gang in en liep een trap op.

Toen hij terugkwam leek hij kleiner. Ester mocht binnenkomen.

Boven zat Hugo Rask met een compagnon die Dragan Dragović heette en bekendstond als de persoon met wie Hugo Rask de toestand van de wereld besprak, die zijn denken beïnvloedde en zijn superego was – zij het andersom, zodat datgene wat Hugo wellicht beter ongezegd en ongedacht had kunnen laten on gecensureerd naar buiten kwam. Alles wat die twee, Dragan en Hugo, bespraken was wereldomvattend en had eeuwigheidswaarde. Het kleine en alledaagse was niet hun forte.

Dat van Ester Nilsson evenmin.

Hugo stond op, zijn gezicht lichtte op toen hij haar zag. Hij omhelsde haar zinnelijk en nodigde haar uit erbij te komen zitten. Dragan bleef met zijn ene slanke been over het andere zitten en stak haar ter begroeting een hand toe, maar dusdanig dat ze hem tegemoet moest komen. Hij droeg zwart leren brogues en kneep zijn ogen dicht tegen de rook van zijn sigaret, wat hem een superieure en tegelijkertijd onverschillige uitdrukking gaf.

‘Je bent dichteres?’ vroeg hij.

‘Ja.’

‘Vertaald?’

‘Ja. Niet erg veel. Dat zegt niets over...’

‘Wat wil je met je gedichten?’

‘Anderen laten zien wat ik gezien heb.’

Dragan zweeg. Het viel niet op te maken of hij met het antwoord tevreden of ontevreden was, maar Ester schatte in dat het beter was dan hij verwacht had en dat dat hem niet aanstond.

‘Dat was fantastisch wat je die zaterdag deed,’ zei Hugo.

Hij wekte een wispelturige indruk, naast Dragans norse onbeweeglijkheid.

‘Wat heb ik gedaan?’ vroeg Ester.

‘Je lezing over mij.’

Ze voelde haar pols kloppen en zag Hugo zitten: groot en lang, vol eten, drinken en geleefde jaren. De liefde voor wat ze zag was zo groot dat het pijn deed.

‘Ik was afgelopen weekend in Leksand,’ zei hij.

Ester wachtte het vervolg af.

‘Ik heb er een huis. Aan het Siljanmeer.’

Er was iets merkwaardigs met zijn mededeling, alsof ook hij toelichtte wat niemand zich afvroeg om te verhuilen wat niemand zag, en Dragan trok dan ook een wenkbrauw op. Hij vertelde over Leksand en zijn huis omdat hij zich meteen in zijn volle gedaante aan haar wilde presenteren, dacht Ester.

Ze ging op een spijlenstoel zitten, maar hield haar gewatteerde jack aan. Ze had het gisteren gekocht, toen de eerste koudegolf zich aandiende. Ook haar broek was nieuw, een donkerblauwe van ribfluweel; het jack had overeenkomende ribfluwelen details op de schouders. Alleen als alle signaalstoffen in haar hersenen op volle toeren draaiden, kon ze zich ertoe zetten kleren te gaan kopen. In alle andere gevallen was het een te nutteloos tijdverdrijf dat haar slechts afhield van haar zelfopgelegde taak om de werkelijkheid te ontcijferen

en de meest waarachtige talige veraanschouwelijking ervan te vinden. Op een dag zou ze snappen hoe alles met elkaar samenhang. Vooralsnog verscheen de werkelijkheid in delen en fragmenten.

Hugo Rask knikte goedkeurend naar haar jack en zei dat het mooi was, niet zo bol als andere gewatteerde jacks. Ze maakte de knopen los omdat ze het anders warm zou krijgen, maar als ze het jack helemaal zou uitdoen, dacht ze, zou het lijken of ze zichzelf uitnodigde om te blijven, en omdat dat precies was wat ze wilde – voor altijd blijven – kon ze haar jack niet uitdoen.

Dat het niet meer dan normaal was om een dik, gewatteerd jack uit te doen als je binnen bent, ook als je maar heel even blijft zitten, drong op dat moment niet tot haar door. Niets is moeilijker dan normaliteit te veinzen. Normaliteit heeft iets onbekommerds dat zich niet laat imiteren. Overdrijvingen vallen op en worden lachwekkend. Maar wat de pogingen om gevoelens te verhullen meezit is dat de toeschouwer geen zekerheid heeft. Als het erop aankomt is het leven een oriëntatieloop met schaamte en eer als kompas, en doemt de angst op, dan is er de opluchting dat je geen onbetwistbare sporen hebt achtergelaten. Je kunt altijd ontkennen. Dat je je jas niet uittrok, dat je nerveus en stuntelig leek, is geen bewijs zoals uitlatingen bewijs zijn. Op zijn hoogst is het grond voor een vermoeden.

En nu zat Ester Nilsson, die schaamte en eer gewoonlijk verwierp omdat beide de mens tot slaaf van andermans oordelen maakten, zich daar af te vragen hoe ver ze haar jas moest uittrekken of aanhouden als ze niet wilde laten merken hoe verliefd ze was.

Ze spraken over Hugo, zijn werk, zijn positie, zijn prestaties. Hij stelde luttele vragen over haar, maar ze bracht het gesprek snel op hem terug en begon over een door hem gemaakte en door de jaren heen terugkerende beeldsequentie van mensen die in de regen bij een bushalte staan.

Vanwaar dat motief en waarom terugkerend?

Hugo stond op, strekte zijn armen boven zijn hoofd, nam een paar stappen en trok een papiertje van de muur. Ze zag zijn lijf van achteren en wilde opspringen om er haar armen omheen te slaan.

‘Omdat het mooi is,’ zei hij, verfrommelde het papiertje en gooide het in de prullenbak.

Ze werd zwaar en loom van de manier waarop zijn lichaam voor haar ogen bewoog en van de zinnelijkheid waarover iedereen die ziet dat mensen in de regen mooi kunnen zijn wel moet beschikken. Was dat niet precies waarnaar ze haar hele leven al zocht?

Maar ze moest naar huis, naar een wachtende man, die uit angst voor het antwoord niet meer vroeg waar ze geweest was of waarom ze niet meer met hem praatte.